

Jovica M. Mikić¹
Univerzitet u Banjoj Luci
Filološki fakultet

RAZVIJANJE I VREDNOVANJE (JOŠ) JEDNE GOVORNE VEŠTINE

Josifović Elezović, Sanja (2021), *Vrednovanje veštine govora u nastavi engleskog jezika kao stranog*, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Filološki fakultet.

0. Nova knjiga profesorke Josifović Elezović, *Vrednovanje veštine govora u nastavi engleskog jezika kao stranog*, nadovezuje se na prethodnu monografiju čiji je predmet bilo vrednovanje receptivnih jezičkih veština. Celina će, dakako, biti zaokružena objavljivanjem dela o vrednovanju preostale jezičke veštine – pisanja.

Sadržaj knjige čini šest poglavlja: 1. *Uvod*, 2. *Govor kao jezička veština u nastavi engleskog jezika kao stranog*, 3. *Konstrukti u vrednovanju veštine govora*, 4. *Načini vrednovanja govora u nastavi engleskog jezika kao stranog*, 5. *Implikacije rezultata proučavanja za savremenu nastavu i vrednovanje govora u nastavi engleskog jezika kao stranog*, 6. *Zaključak*.

1. Autorka uvodi čitaoca u tematiku kroz kratak osvrt na tretman govora u nekoliko metodoloških pravaca, uz zapažanje da primena komunikativnog pristupa posebno podstiče istraživanja govorne interakcije. Uprkos pojačanom zanimanju za govornu praksu u nastavi, i dalje postoje manjkavosti u njenom vrednovanju, te je osnovni cilj knjige da ponudi sistematski pristup ovoj oblasti.

2. U drugom poglavlju, govor je razmotren sa lingvističkog, psiholingvističkog i primenjenolingvističkog stanovišta. Ova jezička veština određuju se kao „interaktivni proces stvaranja značenja”, sastavljen od niza mikroveština kao što su izgovaranje zvukova, biranje odgovarajuće reči, isticanje bitne informacije. Govor obuhvata četiri osnovna procesa: *konceptualizaciju* ili planiranje sadržaja poruke i kontrolisanje interakcije, *formulaciju* ili pronalaženje odgovarajućih leksičkih jedinica i njihovo uklapanje u razumljive celine, *artikulaciju* ili motoričku kontrolu govornih organa, *samovrednovanje* ili uviđanje i ispravljanje vlastitih grešaka. Osnovne karakteristike

¹jovica.mikic@ff.unibl.org

govornog diskursa, po kojima se on razlikuje od pisanog diskursa, jesu prolaznost, neposrednost, niska leksička gustina, jednostavne rečenice.

Što se tiče vrednovanja govora, predloženi aspekti nedvosmisleno ukazuju na kompleksnost ove oblasti. Pri izradi testa najbitnije je, mada ne i dovoljno, uzeti u obzir izgovor, gramatiku i vokabular. Kriterijumi za vrednovanje izgovora trebalo bi da budu razumljivost, komunikativna efikasnost, izražajnost i prirodnost. Pri proceni gramatičkog aspekta, treba imati u vidu da se u govoru koriste svedene ili nepotpune strukture, kao i imenske fraze na početku ili na kraju rečenice. Vokabular odlikuju jednostavne ili obične reči, generičke reči razumljive u datom kontekstu, kao i poštapalice i leksičke fraze. Osim toga, u govoru se dešavaju omaške, a njih evaluatori treba da tretiraju drugačije nego prave greške. Optimalnom pripremanju, izradi i ocenjivanju testova može da doprinese razmatranje sledećih aspekata: društvenih i kontekstualnih faktora koji utiču na govor; karakteristike koje ovu jezičku veštinu čine teškom za učenike; znanja, kompetencije i stavovi ispitanika.

3. U trećem poglavlju, konstrukt se definiše kao sposobnost koja se dešava u ljudskom mozgu ili kao smislena interpretacija posmatranog ponašanja. Prilikom formulisanja konstrukta u jezičkom testu, težište se može staviti na sposobnost koja se meri, na zadatak, ili pak na interakciju ova dva aspekta. Osim detaljno obrazloženog konstrukta, dobar test sadrži i precizne opise zadataka i procedure ispitivanja i ocenjivanja. Pri specifikaciji testa, prvi zadatak jeste da se odredi njegova osnovna svrha, s tim što isti test može imati i više svrha (npr. jedan usmeni odgovor ispitanika može se vrednovati kao izvedba, kao postignuće i kao vladanje stranim jezikom).

U okviru komunikativne kompetencije kao krovnog konstrukta, ključni konstrukti jesu tačnost, leksička i gramatička kompleksnost, tečnost i razumljivost govora. U obzir se moraju uzeti i komunikativne strategije, diskursna, interaktivna, pragmatička i sociolingvistička kompetencija. Autori testa treba da odrede i vrstu ili vrste govora koje nameravaju da vrednuju (npr. formalni ili neformalni; imitativni ili responsivni; interaktivni, poluinteraktivni ili neinteraktivni). Za svaki tip govora navode se najvažnije odlike, moguće podvrste i primeri.

Govoreći o specifičnim konstruktima, autorka ističe značaj govornih činova, a zatim se osvrće na razliku između makrofunkcija i mikrofunkcija, kao i na konkretne jezičke sposobnosti koje bi ispitanik trebalo da ispolji (npr. da opiše sliku ili održi prezentaciju). Kao specifični konstrukti mogu se odrediti i mikroveštine (produkcija fonema, morfema, reči, kolokacija i fraza) i makroveštine (vladanje elementima kao što su fluentnost, diskurs, stil, kohezivnost). Među kriterijume za vrednovanje govora trebalo bi obavezno uvrstiti i govornu interakciju.

4. U narednom poglavlju navedeni su relevantni načini vrednovanja govora. S jedne strane, postoji indirektno vrednovanje (od osobe koja se testira ne očekuje se stvarna govorna produkcija), poludirektno vrednovanje (u testiranju se koriste diktafon, kompjuterski program, knjiga testova) i direktno vrednovanje (razgovor sa ispitanikom obavlja prisutni sagovornik). S druge strane, vrednovanje može biti izolovano (fokusira se na jedan ili više elemenata jezičkog sistema), integralno (uključuje kombinaciju jezičkih veština koje se iskazuju u izradi integrisanih zadataka) i komunikativno (procenjuje se sposobnost upotrebe stranog jezika u realnoj situaciji i efikasnost komunikacije). Testiranje govora izvodi se u tri formata: individualno, po parovima i u grupi.

U ovom poglavlju razmatraju se još i vrste zadataka, skale ocenjivanja i ocenjivači. U zadacima zatvorenog tipa, odgovori su uglavnom kratki i predvidljivi, a pitanja se odnose na izolovane elemente nekog užeg jezičkog aspekta. U polustrukturisanim zadacima, jezička produkcija ispitanika može se samo delimično predvideti. U zadacima otvorenog tipa, od ispitanika se zahteva da nešto urade koristeći jezik, pri čemu im se ostavlja velika sloboda u izboru jezičkih sredstava i načina na koji će realizovati nalog. Sva tri tipa ilustrovana su primerima konkretnih zadataka ili vežbi.

Pozivajući se na *Zajednički evropski okvir*, autorka podseća na osnovna pravila za pisanje skala: kratkoća, jasnoća, konkretnost i razumljivost pojedinačnih deskriptora nezavisno od drugih. Deskriptori treba da budu iskazani pozitivno, da upućuju na ono što su ispitanici u stanju da urade i koliko dobro mogu to da urade.

Bez obzira na to da li su ocenjivači pasivni slušaoci govorne produkcije ili sagovornici i ispitivači, važno je uspostaviti konzistentnost ocenjivanja kod jednog ocenjivača ili između više ispitivača. Ocenjivanjem se mogu baviti i učenici tokom nastave, i to u dijagnostičke i kooperativne svrhe.

5. Na osnovu izvršene analize, izdvojeno je nekoliko načela koja je uputno primenjivati u tretmanu govorne delatnosti: nastavni planovi i programi treba jasno da istaknu usmerenost ka sticanju komunikativne, a ne samo jezičke kompetencije; da bi uspešno podučavao učenike veštini govora, nastavnik mora da poseduje i lingvističke i metodičko-pedagoške kompetencije; nastavnik treba da podstiče, prati i vrednuje jezičku interakciju na času; vrednovanje govora trebalo bi da se obavlja na različite načine, uz upotrebu savremenih tehnologija; veoma je korisno da učenici razvijaju sposobnost samovrednovanja i uzajamnog vrednovanja.

6. U zaključku autorka naglašava potrebu da se nastava i vrednovanje ove jezičke veštine neprestano osavremenjuju i ističe ključnu ulogu nastavnika: na njima ostaje „da budu dobro informisani i o pitanjima i problemima vrednovanja, da uspostave norme u skladu sa svojim nastavnim kontekstom, te preispituju i nadograđuju svoje stavove i kriterijume u zavisnosti od potreba i nastavnih situacija“ (str. 84).

Popis literature obuhvata preko 150 bibliografskih jedinica, od kojih je većina objavljena na engleskom jeziku. Najviše konsultovanih dokumenata tiče se evaluacije, ali i glotodidaktike uopšte i komunikativnog pristupa posebno. Zastupljena je još i pedagoška i psihološka literatura, a navedeni su i jednojezični rečnici engleskog jezika.

Rečnik osnovnih pojmova vezanih za tematiku knjige sadrži 63 odrednice, koje su prevedene na engleski jezik i praćene sažetom definicijom.

Na kraju prikaza iznosimo nekoliko zapažanja u vezi sa pristupom temi koji je primenjen u monografiji.

Ova knjiga može se čitati kao zasebna celina, ali se može posmatrati i kao tematski i strukturni nastavak dela posvećenog evaluaciji čitanja i slušanja, pod naslovom *Vrednovanje receptivnih jezičkih veština u nastavi engleskog jezika kao stranog*. To, između ostalog, znači da je ovom prilikom manje pažnje posvećeno pojedinim temeljnim pojmovima u oblasti evaluacije (predmet vrednovanja, pouzdanost i validnost testa, binarni tipovi vrednovanja), detaljnije razmotrenim u prvoj knjizi.

Vrednovanje govora razmatra se u kontekstu nastave stranog jezika, a ne kao zasebna delatnost u kojoj se ne uzima u obzir na koji način ispitanici stiču svoje kompetencije. Takav pristup, naznačen u naslovu knjige, potvrđuje činjenica da se u svim delovima razmatraju metodički aspekti: tretman govora u savremenoj nastavi, interakcija na časovima stranog jezika, stavovi, kompetencije i postupci nastavnika, teškoće učenika u ovladavanju ovom jezičkom veštinom, tipologija zadataka relevantna za nastavu. Osim toga, čitavo poglavlje posvećeno je upravo smernicama za planiranje i realizaciju nastave.

Mada se u naslovu knjige ističe engleski jezik, autorka u *Predgovoru* s pravom napominje da se razmatraju vrste govora korisne i za nastavu drugih stranih jezika. Ovome dodajemo da su, uz eventualno neznatno prilagođavanje, u nastavi bilo kog stranog jezika takođe primenjiva i načela u vezi sa vrednovanjem (formulisanje konstrukta, specifikacija testa, metode vrednovanja).

Važnu komponentu knjige predstavlja *Rečnik osnovnih pojmova*. Kao i u čitavoj oblasti glotodidaktike, i u vezi sa vrednovanjem ne postoji ujednačena terminologija na srpskom govornom području. Ponekad se za isti pojam koristi više termina, ili pak jedan termin označava različite pojmove (evaluacija, vrednovanje, procena; zadatak, aktivnost, vežba; nalog, instrukcija; ajtem; dizajniranje testa; input, predložak; izvedba, performans; jezičke aktivnosti; rubrika). Iako nije izvesno da će ostvariti (gotovo neostvarljivo) ujednačavanje terminologije, *Rečnik* pomaže da se razume i memoriše značenje termina koje autorka smatra bitnim za oblast vrednovanja govora.

Smatramo da knjiga *Vrednovanje veštine govora u nastavi engleskog jezika kao stranog* može da postigne višestruke ciljeve, u zavisnosti od potreba i namera budućih čitalaca: da posluži kao polazište za istraživanja pojedinačnih aspekata vrednovanja govora, da utvrdi svest o tome da su razvijanje i vrednovanje veštine usmenog izražavanja na stranom jeziku izuzetno značajni i složeni procesi, da doprinese teorijskom utemeljenju testiranja govora u nastavnim i vannastavnim situacijama.